

МОТИВАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: ПРИЧИНИ ТА УРЯДОВІ ІНІЦІАТИВИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

MOTIVATION OF UNIVERSITY EDUCATORS IN THE UNITED KINGDOM: REASONS AND GOVERNMENT INITIATIVES OF THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

У статті проаналізовано проблеми, пов'язані зі збереженням та розвитком викладацького потенціалу в університетах Великої Британії у другій половині ХХ століття. У ході дослідження зазначено, що передумовами до змін послугував повоєнний період Другої світової війни, який вніс значні корективи в консервативні особливості освітньої системи зазначеної країни.

У статті розглянуто причини, які спонукали уряд Великої Британії до застосування відповідних заходів на найвищому державному рівні: переважання військово-промислового розвитку під час війни; усвідомлення урядом необхідності мирного оновлення країни за рахунок розширення доступу до освіти для робітничого класу, роблячи вищу освіту інструментом соціального прогресу; необхідність модернізації навчальних програм та впровадження інноваційних методик викладання, адаптованих до нових реалій; невідповідність між високим навантаженням викладачів, яке включало як освітню, так і наукову складову, та їхньою заробітною платнею.

У ході аналізу наукових джерел визначено заходи, які впроваджував уряд Великої Британії для мотивування викладачів університетів до професійної діяльності у другій половині ХХ століття. Уряд та університети впроваджували реформи для покращення умов праці викладачів, включаючи фінансові стимули, розвиток кар'єрних можливостей та адаптацію до технічного прогресу, створення нових університетів.

Для підвищення професійного рівня викладачів запроваджувалися курси підвищення кваліфікації, програми адаптації до нових підходів навчання, а також чіткі стандарти компетенцій.

Доведено актуальність дослідження та визначено подальший перспективний напрямок майбутніх наукових розвідок у виділенні ключових факторів, які позитивно вплинули на впровадження заходів заохочення викладачів університетів Великої Британії до професійної діяльності у другій половині ХХ століття.

Ключові слова: викладацька діяльність, причини мотивування до викладацької діяльності, методи заохочення викладачів університетів другої половини ХХ ст., система освіти Великої Британії.

The article analyzes the issues related to the preservation and development of the teaching potential in universities in the United Kingdom during the second half of the 20th century. The study highlights that the post-war period following World War II served as a catalyst for changes, introducing significant adjustments to the conservative features of the country's educational system.

The article examines the reasons that prompted the British government to implement measures at the highest state level: the predominance of military-industrial development during the war; the government's realization of the necessity for peaceful reconstruction through expanding access to education for the working class, making higher education an instrument of social progress; the need to modernize curricula and implement innovative teaching methods adapted to new realities; and the disparity between the high workload of university educators, encompassing both teaching and research activities, and their relatively low salaries.

Through an analysis of scholarly sources, the article identifies the measures implemented by the British government to motivate university educators to engage in professional activities during the second half of the 20th century. The government and universities introduced reforms aimed at improving the working conditions of educators, including financial incentives, career development opportunities, adaptation to technological progress, and the establishment of new universities.

To enhance the professional level of educators, training courses, adaptation programs to new teaching approaches, and clear competency standards were introduced.

The study demonstrates the relevance of the research and identifies a promising direction for future investigations in pinpointing the key factors that positively influenced the implementation of measures to encourage university educators in the United Kingdom to pursue professional activities during the second half of the 20th century.

Key words: teaching activities, reasons for motivation towards teaching, methods of encouraging university educators in the second half of the 20th century, the education system of the United Kingdom.

УДК 378.091.12.011.3-051:316.628](410)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/78.1.30>

Тіщенко М.С.,

аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Викладання дисциплін у вишах завжди була і залишається однією з найбільш складних та престижних видів науково-педагогічної діяльності. Переважна більшість систем освіти передових країн світу надавали велике значення підготовки вчителя, викладача як джерела знань та запоруки успішного розвитку та навчання майбутніх поколінь.

Аналіз літературних джерел засвідчує той факт, що навіть найрозвинутіші країни світу у різні періоди мали певні проблеми з академічними кадрами, які намагалися зберегти, тому шукали шляхи для покращення освітньої ситуацію в державі. Особливо гостро ця проблема відчувається в період воєнних конфліктів та післявоєнний період.

Такий досвід мала система вищої освіти Великої Британії, яка перебувала в кризовому стані в другій половині ХХ ст. і змогла зберегти першість

серед представниць однієї з кращих сучасних систем освіти в світі.

Зважаючи на сучасні проблеми в українській системі вищої освіти, вважаємо актуальним завданням дослідити досвід заохочення викладачів університетів до професійної діяльності Великої Британії для збереження науково-педагогічного потенціалу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивченням особливостей освітньої системи та перейманням досвіду системи заохочень вчителів та викладачів Великої Британії другої половини ХХ ст. займалися українські та зарубіжні вчені: М. Барбер, М. Блауг, В. Белова, В. Вудхолл, С. Гевірдс, П. Грон, Б. Джойс, М. Ерант, Ч. Кларк, Н. Мачинська, Н. Муқан, К. Персон, С. Перкі, А. Росс, А. Сбруєва, С. Синенко, М. Сметанський, В. Филипська, Д. Хілл.

У своїх наукових розвідках з означеної проблеми учені зазначають, що професійне заохочення викладачів відбувалося на державному рівні й закріплювалося нормативно-правовими документами, а також підкріплено комплексною економічною підтримкою викладачів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Викладацька діяльність не є популярною діяльністю для широкого загалу і підсилює не кожному педагогу або науковцю. Вона потребує спеціальних професійних навичок, психологічної стабільності, наявності внутрішнього емоційного ресурсу, який можна контролювати і не допускати емоційного вигорання.

Усі труднощі з якими стикається викладач у своїй діяльності звичайно впливають на його психологічний стан, світогляд, ставлення до професійних обов'язків. Крім того, важливим є показник соціальної стабільності в суспільстві, оскільки педагоги це – носії національної культури та соціальної свідомості, особистості навчально-наукової сфери, до думки яких прислуховуються. Як показує історія, саме освітяни відчують найбільший тиск відповідальності за правильність донесення інформації, її достовірність для уникнення маніпуляцій з різних сторін.

Проаналізовані дослідження щодо вирішення питання заохочення викладачів університетів, виокремлюють різні способи та методи, які застосовувалися урядом країни для покращення ситуації в цілому, але, на наш погляд, не відбувається достатнього занурення в причини, які передували необхідності мотивувати та заохочувати освітян до викладацької діяльності.

Тому **метою** нашої статті є дослідити саме причинно-наслідкові зв'язки, які спонукали державне керівництво Великої Британії вирішувати проблеми з заохочення викладачів університетів до професійної діяльності у другій половині ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Слід звернути увагу, що друга половина ХХ століття, це був повоєнний час після Другої світової війни, коли всі країни світу, а особливо Європи стикалися з різноманітними проблемами в соціальній, економічній, культурній, освітній та інших галузях життя людей.

Зокрема економічна та соціальна політика потребували трансформацій, що відобразалося в швидкому розвитку технологій, активності суспільства, що підштовхувало уряд Британії до створення нової, більш сучасної та демократичної системи освіти. Необхідно розуміти, що вища освіта у Великій Британії ніколи не була вседоступною, а в деякі історичні періоди була великим привілеєм в певних елітних колах суспільства.

У період Другої світової війни стали впливати проблем, спричинені застарілим підходом до отримання вищої освіти і нестачі певних кваліфікованих кадрів. Ще в той момент коаліційний уряд Британії представив програму післявоєнної «соціальної реконструкції», де основна роль належала реформуванню освіти. Були прийняті важливі документи на той період – Біла книга «Реконструкція освіти» (1943 р.) та Закон про освіту (1944 р.), які стали базисом нової державної системи британської освіти [1; 2].

Для реформування системи освіти, працювали різні комітети, які надавали пропозиції щодо покращення ситуації в освітній сфері. Комітет з питань вищої освіти (1961 р.) на чолі з лордом Л. Робінсом пропонував розширити мережу закладів вищої освіти у країні, а також займався аналізом стану розвитку вищої освіти й розробленням рекомендацій для підвищення її результативності. Крім того пропонував створити неуніверситетський сегмент, до якого мали входити приватні технічні заклади освіти, мистецькі коледжі, заклади вищої освіти сільськогосподарського сектору та політехнічного спрямування, а також педагогічні коледжі [3; 4; 5]. Серед таких пропозицій були: формувати громадянську ідентичність студентської молоді «гармонійної системи вищої освіти», зробити систему вищої освіти у Великій Британії більш доступною для активної молоді [3; 4].

Активна розбудова оновленої системи освіти відбулося за правління М. Тетчер, яку називали «залізна леді». Кардинальних змін система освіти Великої Британії набула після прийняття Закону «Про реформу освіти» (1988 р.). Основою цього закону стало впровадження освітніх стандартів для забезпечення високої якості освіти [6; 7].

Слід звернути увагу, що тенденція до змін в освіті продовжилась і далі, що було пов'язано з швидким темпом розвитку автоматизації та впровадженням телекомунікаційних, інформаційних технологій в різні сфери життя (початок 90-х років минулого століття), що потребувало підготовки

фахівців нового рівня і відповідно з новим багажем знань та практичних умінь. Це спричинило необхідність перегляду підходів до навчання та організації освітнього процесу в закладах вищої освіти Великої Британії. Ці трансформації прискорили процес застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання, що сприяло оновленню методів навчання, появи нових форм навчання, створення нових способів передачі та отримання навчальної інформації, а також знищенню бар'єрів для навчання та здобуття знань здобувачам освіти.

Слід звернути увагу, що такі інтенсивні новації ставили перед викладачами значні виклики, оскільки освітяни повинні були швидко опанувати нові технології та пристосовуватись до нових умов викладання, що теж призводило не завжди до позитивного результату. Оскільки на викладачів вишу лягали додаткові обов'язки, які викликали обурення у освітян і приводили до негативних наслідків в освіті в цілому.

Дослідник Я. Бельмаз у своїх наукових пошуках виділив ряд проблем та вимог, які ставилися до викладачів Британії др. пол. ХХ ст.: більшість випускників докторантури надавали перевагу професорсько-викладацькій діяльності, де переважала викладацька і суспільна робота над науковою складовою; у свою чергу дослідницькі університети вимагали, крім наукової складової, ще й активне викладання дисциплін та участь у суспільній роботі; спостерігалось значне підвищення вимог до якості викладання у закладах вищої освіти; економічний розвиток держави став більш залежним від вищої освіти, тому вимагав підготовки професії «викладач вищої школи» з високим рівнем умінь, знань та науковими досягненнями; спостерігалось зростання очікувань суспільства та уряду щодо успіхів випускників [8].

Як зазначає дослідниця Н. Батечко, до початку 1990-х років в Англії не існувало єдиних державних вимог до професійної підготовки викладачів закладів вищої освіти. Навчальні заклади мали власну автономію, що відображалось у розробці власних програм для акредитації професійної підготовки викладачів та їхнього розвитку, які передбачали виконання викладачами освітнього та дослідницького навантаження [9].

Цікавим є той факт, що переважна більшість освітян ЗВО Великої Британії не мала відповідної педагогічної підготовки, тому актуальними труднощами того часу були визнання та нагородження викладачів за педагогічну діяльність. Протягом значного періоду ідентифікація вищої освіти відбувалась через наявність наукової діяльності, а викладання визначалося як другорядна складова діяльності викладачів та додаткове джерело доходу [9].

Проте саме надання рівноправності між викладанням та науковою діяльністю у ЗВО було

головним напрямком реформування системи вищої освіти в Англії [8] і мала б збалансувати відношення до справедливості умов праці викладачів з позиції оплати трудової діяльності відповідно до посадових обов'язків та додаткового навантаження, а також пошуку дієвих методів заохочення викладачів університетів до професійної діяльності [9].

Зважаючи на не простий історичний період повоєнного оновлення Великої Британії та інші фактори, які впливали на розвиток країни визначаємо кілька причин, які на нашу думку, найбільш вплинули на потребу оновлення системи освіти, а також заохочення викладачів університетів до професійної діяльності.

Першою причиною вбачаємо те, що під час війни активно розвивався військово-промисловий сегмент, який потребував розвитку нових технологій і відповідно підготовки фахівців оборонної сфери: інженерів, техніків, токарів, слюсарів. Найбільшим був попит на робітничі професії, де не вимагалася вища освіта. І відповідно значна частина закладів вищої освіти зазнавали труднощів з кількістю абітурієнтів, відсутністю попиту на «мирні» професії і тому спостерігався відтік науково-педагогічних кадрів в інші сфери, або навіть відбувалася еміграція в інші країни.

У другій половині ХХ ст. спостерігався значний відтік наукових кадрів з Британії у США та інші країни через нестачу робочих місць саме у викладацькій сфері.

Після Другої світової війни другою причиною стало усвідомлення британським урядом необхідності налагодження мирного життя і повернення вищої освіти для розвитку культурної і соціальної сфери суспільства. Уряд прагнув зробити вищу освіту доступнішою для робітничого класу. Для цього потрібно було розвивати інфраструктуру, залучати талановитих викладачів і забезпечувати їм умови для самореалізації.

Це супроводжувалося активним інвестуванням у розширення системи вищої освіти Великої Британії. Крім того, зросла кількість студентів, які мали бажання отримати саме вищу освіту в різних галузях, що створило додаткове навантаження на викладачів, і тому було потрібно мотивувати їх займатися викладацькою діяльністю, крім наукової.

Третьою причиною вбачаємо в потребі модернізації освіти, оскільки технічний прогрес та економічні зміни, які відбулися, вимагали оновлення навчальних програм та відповідно методик викладання та застосування інноваційних технологій навчання.

Наступна четверта причина полягала у тому, що надвисоке навантаження на викладачів університетів (викладацька та наукова складова) не співвідносилось з заробітною платнею порівняно з іншими професіями.

Зазначені причини узагальнюють важливість проблем того часу, які уряд Великої Британії, намагався вирішити впровадженням низки певних заходів для заохочення викладачів університетів до здійснення професійної діяльності.

Для покращення ситуації зі збереженням високо-професійних кадрів Британський уряд і університети намагалися створити умови для утримання викладачів, включаючи фінансові стимули, кар'єрний розвиток та покращення умов праці. З метою залучення більшої кількості викладачів до викладацької діяльності, забезпечення відкритої для всіх були проведені певні реформи системи вищої освіти у Великобританії. Відбулося навіть розширення мережі вищих навчальних закладів. Так, у 1960-х роках були створені нові університети: Університет Сассексу (University of Sussex, 1959 р.), Університет Східної Англії та Відкритий Університет (The Open University, 1969 р.), який було створено Указом Королеви Великобританії Єлизавети II. Це спричинило потребу в розробці механізмів стимулювання роботи викладачів, а також залучення викладачів, навіть, із-за кордону. Слід відзначити, що навіть сьогодні в Університеті Сассексу близько третини викладачів є іммігрантами з інших країн [10].

Розвиток науково-технічного прогресу, як зазначалося вище сприяв необхідності швидкому вивченню та використанню різних іноформаційних технологій під час освітнього процесу. Для допомоги викладачам адаптуватися до нових умов викладання університети пропонували викладачам підвищувати кваліфікацію на різних курсах та спеціальних програмах для освітян, адаптації до нових підходів викладання дисциплін і розвитку навичок наукових досліджень, які були найбільш прийнятними до конкретних закладів освіти.

Крім того було розроблено чіткі професійні стандарти, які описували компетенції викладачів. Відповідно до яких здійснювалася підготовка та підвищення кваліфікації викладачів. Для забезпечення відповідної підтримки викладачів у Великій Британії та підвищення статусу викладацької діяльності у вищій школі було засновано державний орган – ILTHE (1999 р.) [11]. Цей орган мав на меті ліквідувати прогалини у відсутності фахівців з викладання комп'ютерних технологій, педагогіки, технічних та інших спеціальностей [9].

Також урядом проводилась програма матеріальних заохочень, яка включала підвищення зарплат, грантову підтримку для наукових досліджень і доступ до міжнародних конференцій та наукових заходів.

Ступінь фінансування закладів вищої освіти відбувався з урахуванням рівня викладання викладацького складу. Створювалися центри якості викладання для підтримки кращих викладацьких практик у вищій школі. Було запроваджено

Національну схему стипендіального заохочення викладачів. Також було запроваджено участь у літніх школах для викладачів-предметників, за державний кошт або з фондів навчальних закладів [12].

Спираючись на причини необхідності мотивування викладачів університетів до провадження професійної діяльності, запроваджені заходи з боку уряду Великої Британії дійсно мали позитивний вплив на вирішення проблем того часу.

Висновки. Отже, з вище зазначеного можна констатувати, що різні системи освіти навіть найрозвиненіших країн світу можуть перебувати в кризовому стані. Причинами таких ситуацій можуть бути різноманітні соціальні, економічні та політичні процеси в країні та світі, які пов'язані між собою причинно-наслідковими зв'язками.

Досвід Великої Британії, демонструє нам, що завжди є можливість подолати труднощі й вирішити проблеми зі збереженням викладацького складу університетів, впроваджуючи конкретні заходи на державному рівні, які закріплюються нормативно-правовими документами та містять комплекс програм, спрямованих на соціально-економічну підтримку викладачів.

Майбутнім перспективним завданням нашого дослідження вбачаємо у виділенні ключових факторів, які позитивно вплинули на впровадження заходів заохочення викладачів університетів Великої Британії до професійної діяльності у другій половині ХХ століття.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ball S. Education policy in England. Changing modes of regulation: 1945–2001. *Changes in Regulation Modes and Social Reproduction of Inequalities in Education Systems : A European Comparison*. London : Institute of Education and King's College, University of London, 2002. 44 p.
2. Moser C. The Robbins report 25 years after and the future of the universities. *Oxford Review of Education*. 1988. Vol. 14. № 1. P. 5–20.
3. Committee of Higher Education. *The Robbins Report. Higher Education. Report of the Committee appointed by the Prime Minister under the Chairmanship of Lord Robbins*. London : Her Majesty's Stationery Office, 1963. URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/> (дата звернення: 18.11.2024)
4. Кравченко Т. В. Заклади вищої освіти Великої Британії як осередки формування громадянської ідентичності молоді. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 80. Т. 1. С. 204–209. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2022/80/part_1/40.pdf (дата звернення: 12.12.2024)
5. Ball S. Education policy in England. Changing modes of regulation: 1945–2001. *Changes in Regulation Modes and Social Reproduction of Inequalities in Education Systems : A European Comparison*. London : Institute of Education and King's College, University of London, 2002. 44 p.

6. Hilton M. Measuring standards in primary English: issues of validity and accountability with respect to PIRLS and National Curriculum test scores. *British Educational Research Journal*. 2006. 32(6). P. 817–837.

7. Белова В. В. Система управління середньою освітою в Англії : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ, 2021. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Bielova-V.V._Diss_Sept.-19-2-1.pdf (дата звернення: 10.12.2024).

8. Бельмаз Я. М. Соціально-історична обумовленість підвищення інтересу до професійного розвитку викладачів вищої школи у Великій Британії та США у 90-х роках ХХ – початку ХХ століття. *Вісник Луганського Національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. № 20 (231). Ч. III. С. 207–215. С. 212. URL: <http://surl.li/mfrwzf> (дата звернення: 11.12.2024).

9. Батечко Н. Тенденції навчання викладачів вищої школи у Великій Британії. *Педагогічний процес: теорія і практика (серія: Педагогіка)*. 2017. № 2 (57). С. 17–25. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22282/1/N_Batechko_NDLOSV_2017_2_PP.pdf (дата звернення: 12.12.2024)

10. Університет Сассексу. *Вікіпедія. Вільна Енциклопедія*. Веб-сайт. URL: <http://surl.li/qurgti> (дата звернення: 15.12.2024).

11. Бельмаз Я. Підвищення професійного рівня викладачів вищої школи: дисциплінарний підхід. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Слов'янськ, 2010. Вип. 1. С. 108–115.

12. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта майбутніх магістрів у Німеччині та Великобританії. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 1–2. С. 123–127.